

banking and real sectors.

Key words: *Post – Keynesian economic theory, Hyman Minsky, financial instability hypothesis, financial fragility, financial crisis.*

УДК: 33.05–044.63(477)

Поліщук В.С., к.е.н., доцент Кам'янець-Подільського національного університету ім. Івана Огієнка

КРИЗОВА СИТУАЦІЯ В УКРАЇНІ І ВАЖЛИВІСТЬ АНТИКРИЗОВОЇ СИСТЕМИ ГОСПОДАРЮВАННЯ

В статті висвітлені основні причини кризової ситуації, яка склалась в Україні, починаючи з 90–х рр. ХХ ст. і вказуються шляхи її подолання.

Ключові слова: *система, криза, подолання, заходи, шляхи, забезпечення, причини.*

Починаючи з 1991 року (з часу здобуття Україною економічної і політичної незалежності) її охопила економічна криза, яка має досить затяжний характер, тобто, вона триває вже понад два десятиліття.

Дану кризу не можна трактувати як кризу перевиробництва. За своєю сутністю вона є системною трансформаційною кризою, тобто кризою, породженою трансформацією адміністративно-командної економіки у ринкову економіку. Ця затяжна криза супроводжувалася хронічним дефіцитом предметів виробничого призначення та особистого споживання, низькою нормою нагромадження, значним порушенням загальної ринкової рівноваги, величезною інфляцією.

Основні ознаки економічної кризи в Україні наприкінці ХХ – на початку ХХІ ст. :

1) різке зниження національного доходу, виробництва промислової продукції та продовольства. Так, за 1991–1993 рр. національний дохід в Україні знизився на 42%, виробництво промислової продукції – на 42%, а виробництво продовольства – на 47%. За 1997 р. ВВП скоротився на 3,2%; промислове виробництво – на 18%;

2) стрімкі темпи інфляції. Індекс інфляції у 1993 р. перевищив 10 000%, у 1998 р. досяг 120%; у 2000 р. становив 28%.

3) різке зниження життєвого рівня населення. За різними оцінками, цей показник знизився приблизно у шість разів;

4) швидке зростання армії безробітних. Тільки офіційно зареєстрованих безробітних наприкінці 90–х років ХХ ст. було до 0,5 млн., а приховане безробіття становило 40% від кількості працюючих;

5) дефіцит державного бюджету. У відсотках ВВП він становив: 1992 р. – 3,8%; 1993 р. – 5,1; 1994 р. – 8,9; 1995 р. – 6,6; 1996 р. – 4,4; 1997 р. – 7,0; 1998 р. – 1,9%; за 1999 р. дефіцит державного бюджету досяг 1,4% ВВП;

6) різка поляризація суспільства: швидке формування класу мафіозно-номенклатурної еліти, катастрофічне зниження життєвого рівня більшості населення.

Про глибину структурних деформацій в Україні свідчать тривалість та глибина економічної кризи. За 10 років загалом спад виробництва досяг майже 60% від рівня 1990 р., а коефіцієнт використання виробничих потужностей не перевищував

30–40%. За своїми масштабами вона не має аналогів у світі. Так, у СІЛА в 1929–1933 рр. спад виробництва не перевищив 25%, в СРСР під час Другої світової війни спад промислового виробництва становив 30%.

Причини соціально-економічної кризи умовно можна розподілити на три групи:

1. Причини, успадковані від колишнього СРСР:

- диспропорції між виробництвом та споживанням, нагромадженням та споживанням;
- загальний дефіцит матеріальних засобів виробничого та невиробничого призначення;
- дисбаланс між грошовими заощадженнями населення та їх товарним покриттям;
- розвал споживчого ринку та грошового обігу.

2. Причини, породжені непродуманими реформаторськими діями з часу проголошення незалежності України:

- значний розрив господарських зв'язків з пострадянськими країнами, що призвів до втрати багатьох традиційних ринків збуту продукції і значною мірою комплектуючих виробів;
- зниження інтересу до української продукції через високу собівартість.

3. Причини, зумовлені необхідністю трансформації існуючої економічної системи. Досвід інших країн свідчить, що таку трансформацію супроводжують кризові потрясіння.

Економічна структура не є статичною. Вона підвладна змінам, причому, чим швидше вони відбуваються, тим еластичніше пристосовується структура до вимог часу, тим успішніше розвивається економіка. Після Другої світової війни структурні зміни в економіці відбулися в усіх країнах різними шляхами. Україна має виробити власну стратегію структурної перебудови економіки, для чого необхідно технічно переозброїти всі галузі виробництва, перерозподілити нагромадження, сформувані раціональну податкову та цінову політику, забезпечити поступове зближення темпів зростання виробництва засобів виробництва та предметів споживання [2, с. 269–271].

Тобто для виходу з даної ситуації Україна повинна виробити антикризову систему господарювання.

Як свідчить досвід і практика економічна система країни базується на функціонуванні організаційної багаторівневої системи підприємств.

Успішність функціонування даної системи перш за все проявляється через фінансові результати. При цьому слід мати на увазі, що ринкова економіка розвивається циклічно. Економічний цикл утворюють періодичні коливання загальної економічної активності. Економічне зростання змінюється спадом виробництва, процвітання – кризою і депресією [2, с. 259].

Криза є основною фазою, що формує і визначає особливості й тривалість економічного циклу. Вона охоплює, передусім, найчутливіші сфери грошово-кредитних зв'язків оптової, а від так і роздрібною торгівлі. За своїми соціально-економічними наслідками криза є, як відмічають вчені Рибалкін В.О., Хмелевським М.О., Біленко Т.І., Красновська А.А., Ракочій Ж.В., Яструб Д.З. та ряд інших, найвідчутнішою фазою з економічної точки зору – найскладнішою і найсуперечливішою. Розглядаючи кризу з позиції економічної теорії, слід відмітити, що вона є руйнівною, оскільки порушує макроекономічну рівновагу, розбалансовуючи взає-

модіючі структури. Вона спричиняє: перевиробництво з наступним падінням обсягів виробництва, нагромадженням товарних мас в оптовій торгівлі; падіння товарних цін; зростання безробіття, збільшення кількості незайнятих виробничих потужностей; падіння рівня реальної заробітної плати, інших доходів, прибутків підприємств, життєвого рівня населення; зниження платоспроможного попиту населення; зменшення обсягів оптової та роздрібної торгівлі; крах грошово-кредитних відносин; наростання обсягів взаємних неплатежів; зростання норми позичкового відсотка; нестачу грошової маси, масове знецінення капіталу, згорання інвестиційних процесів; падіння курсу акцій, біржову паніку; масові банкрутства підприємств; зростання соціальної напруженості у суспільстві [2, с. 263].

Тому так важливим є розробка антикризових заходів в умовах наявного або очікуваного стану підприємства. Кризовим вважається такий стан системи, як відмічає вчений Шукін Б.М. [2, с. 208], при якому існує реальна загроза її руйнації, припиненім функціонування. Переходячи до підприємства його критичним станом будемо вважати такий, при якому існує загроза припинення фінансово-господарчої діяльності, а це буде у випадку, коли вона стає хронічно збитковою. В результаті підприємство продає свої оборотні кошти, може ще трохи протриматися на кредитах, але все одно зупиниться через брак коштів. Отже, головним індикатором кризового стану підприємства є його збитковість, або її очікування.

Якщо підприємство має достатні поточні прибутки, але вони не прогноуються такими у перспективі, то це означає очікування кризових проявів у майбутньому і потребує аналізу і внесення змін у діяльність підприємства і систему його управління. В цьому випадку слід говорити про введення на підприємстві попереджувальної системи антикризового господарювання.

Якщо підприємство вже не має достатнього обсягу поточного прибутку (або це вже збитки), то це є ознакою наявного кризового стану підприємства і потребує введення відповідної антикризової системи управління підприємством.

Введення попереджувальної, або безпосередньої антикризової системи управління підприємством передбачає певну послідовність дій (етапів):

1. Аналіз поточного стану підприємства.
2. Прогноз найбільш вірогідного стану підприємства у короткостроковій і середньостроковій перспективі.
3. Аналіз діючої моделі управління підприємством та виявлення її вад.
4. Внесення кардинальних змін до моделі управління підприємством.
5. Розробка стратегії антикризового розвитку підприємства.
6. Введення системи ретельного моніторингу розвитку підприємства й ефективності системи управління.
7. Періодичне коригування системи антикризового управління та стратегії розвитку підприємства.

Наведена схема передбачає дії, які потрібно зробити для відновлення нормальної роботи підприємства і його фінансового оздоровлення. їх можна назвати стратегією конструктивного антикризового господарювання. Можлива ситуація, коли підприємство врятувати вже не можна і мають використовування технології не оздоровлення, а ліквідації підприємства. В цьому випадку мова йде вже не про антикризове господарювання на підприємстві, а про раціональну організацію ліквідації підприємства. Ця процедура теж має свої особливості і технології і має бути проведена ефективно для мінімізації збитків кредиторів і власників підприємства. Але ці дії не слід відносити до поняття антикризове господарювання, під яким бу-

демо розуміти комплекс дій по відновленню прибуткового функціонування підприємства, що опинилося у кризовому стані (або якому загрожує кризовий стан), без участі капіталів кредиторів підприємства і без визнання його неплатоспроможним.

Стан неспроможності підприємства виконувати свої фінансові зобов'язання перед іншими підприємствами (стан реального банкрутства) будемо вважати не «критичним станом підприємства», а станом руйнації підприємства.

Відповідно до Закону України «Про банкрутство» реструктуризація підприємства – це здійснення організаційно-господарчих, фінансово-економічних, правових, технічних заходів, спрямованих на реорганізацію підприємства (розділення, зміна форми власності, зміна системи управління, організаційно-правової форми) з метою фінансового оздоровлення підприємства, збільшення обсягів випуску конкурентоспроможної продукції, підвищення ефективності виробництва, відновлення платоспроможності підприємства і задоволення вимог кредиторів.

Суттєвими моментами організації антикризового господарювання є врахування і збереження інтересів власників підприємства. Антикризове управління вводиться, перш за все, в інтересах і по ініціативі власників підприємства. І головною умовою проведення антикризового управління є збереження фінансових, або матеріальних інтересів власників підприємства. Тому при формуванні системи антикризового господарювання враховується початкова умова незмінності власників підприємства. Але у найкритичніших випадках можуть розглядатися проекти залучення партнерів, нових співвласників, або, навіть, продаж підприємства іншим власникам, якщо при ньому буде збережено саме підприємство як напрям бізнесу. Якщо при зміні власників і підприємство має різко змінити свій профіль діяльності, то такі радикальні форми теж є антикризовим управлінням, але їх слід віднести ближче до ліквідаційних і, як і банкрутство, їх до заходів антикризового господарювання не слід відносити. Це інша форма подолання кризового стану підприємства.

Першим сигналом наближення кризи для підприємства є зменшення обсягів продаж продукції. При цьому витрати підприємства не змінюються, і навіть зростають через зростання витрат на збут продукції без змін в її конкурентоспроможності. Далі починають падати обсяги прибутку. Для підтримки звітних в минулому витрат підприємства залучаються позики. Продажі продовжують падати, бо для відновлення конкурентоспроможності продукції потрібні не косметичні маркетингові заходи, а значні дослідницькі, проектні, конструкторські роботи і витрати, які в свій час не були сплановані та реалізовані на підприємстві. Через втрату конкурентоспроможності продукції, яку не вдається поновити, обсяги прибутків продовжують падати і переходять у збитки. Підприємство скорочує виробництво через брак оборотних коштів. Ще через деякий час підприємство вже має збитки від виробництва своєї продукції і не може розраховуватися за борговими зобов'язаннями. При жорсткій позиції кредиторів щодо повернення боргів підприємством воно опиняється у стані загрози ліквідації. Таким виглядає типовий шлях підприємства до кризового стану.

Якщо на підприємстві діє правильна стратегія розвитку, то всі перелічені вище етапи формування кризи вирішуються на підприємстві в плановому робочому порядку. Тобто своєчасно, заздалегідь приймаються заходи щодо вдосконалення продукції і підтримки її конкурентоспроможності.

Постійно вдосконалюється технологія, оновлюється виробничий апарат підприємства, зменшуються витрати ресурсів на виробництво, зберігається контроль

над витратами підприємства (тобто при необхідності дирекція може оперативно зменшувати витрати), В такому випадку загрози кризових тенденцій на підприємстві не виникає. Воно стабільно працює (зі зростанням, або при стабільних обсягах виробництва) у відповідності до оптимально обраної стратегії вдосконалення продукції та зменшення витрат на виробництво.

Таким чином, двома головними чинниками без кризового розвитку підприємства є його стратегія щодо максимізації конкурентоспроможності продукції і мінімізації витрат ресурсів на її виробництво. Для її забезпечення працюють всі служби підприємства: головного конструктора, головного інженера, головного технолога, фінансова, маркетингова, матеріально-технічного забезпечення, управління персоналом.

У випадку неоптимальних рішень, на що впливають як зовнішні для підприємства, так і внутрішні обставини, підприємство має відхилення від ефективної стратегії і загрозу розвитку кризової ситуації. В такому випадку починають діяти технології антикризового господарювання. Після виявлення такої загрози послідовність дій дирекції виглядає наступним чином:

1. Виявити відхилення від нормального розвитку підприємства і аналіз потенційних загроз.
2. Проаналізувати причини загроз та вад в стратегії управління підприємством.
3. Організувати посилений моніторинг за зовнішніми і внутрішніми умовами функціонування підприємства.
4. Внести зміни до загальної стратегії розвитку підприємства.
5. Розробити спеціальну стратегію антикризового господарювання на підприємстві.
6. Внести зміни до системи управління підприємством на період антикризового господарювання.
7. Сформувати посилену, більш гнучку та мотивовану систему управління персоналом.

Загальний результат скорішого виведення підприємства з кризового стану в першу чергу залежить від стратегії антикризового господарювання, як довгострокового плану розвитку і подолання виявлених труднощів. Існує багато форм і методів дій стратегічного характеру. Серед них слід зупинитися на наступних:

А. Стратегія відновлення конкурентоспроможності продукції робить акцент на вдосконаленні споживчих якостей продукції підприємства, активну маркетингову політику. Приблизний перелік антикризових дій в цьому випадку може виглядати наступним чином:

- підвищення якості продукції,
- модернізація, конструктивне вдосконалення продукції,
- розробка нових моделей продукції,
- використання активної цінової політики (знижки, продаж в кредит, пільги),
- інтенсифікація та зміни в рекламній політиці,
- пошук незайнятих, або ненасичених ринкових сегментів,
- активізація роботи з дилерами,
- організація впливу на конкурентів, можливе партнерство.

Б. Стратегія диверсифікації передбачає розробку заходів щодо розширення сфери діяльності підприємства, освоєння нових видів продукції, або нових ринків

збуту (в тому числі зовнішніх). Через цілком прогнозовані труднощі засвоєння нових сфер діяльності такий антикризовий план пов'язаний, як правило, із значними витратами, і потребує значної попередньої підготовки. Якщо на підприємстві заздалегідь така підготовка не проводилась, то стратегія диверсифікації має обмежений характер і може орієнтуватися, як правило, на суміжні сфери діяльності.

В. Стратегія інтеграції базується на заходах поширення впливу підприємства за рахунок об'єднання з іншими підприємствами, або партнерами, приєднання суміжних сфер бізнесу:

- розширення підприємства за рахунок приєднання сфер виробництва сировини, матеріалів, комплектуючих виробів, що раніше закуповувалися на стороні. Організаційне приєднання підприємств-постачальників. Або створення власних дочірніх структур для забезпечення поставок на основне виробництво;

- поглинання підприємством структур, які забезпечували збут продукції, знаходились між підприємством і його кінцевим споживачем (функції розподілу та організації продаж). Це можуть бути оптові підприємства роздрібно мережа, склади, транспортні фірми. Або інші форми посилення контролю над ними з боку підприємства

- горизонтальна інтеграція за рахунок об'єднання з конкурентами на різних умовах, включаючи спектр організаційних форм від партнерських угод, співвласництва до повного поглинання.

Г. Стратегія фінансової реструктуризації підприємства передбачає комплекс заходів, орієнтованих на відновлення позитивного співвідношення доходів та витрат підприємства:

- зміна структури капіталу,
- ліквідація нерентабельних, або збиткових підрозділів підприємства
- скорочення витрат на виробництво,
- вдосконалення управління фінансовими потоками.
- продаж зайвого, або необов'язкового для основної діяльності підприємства майна,

- скорочення персоналу,
- введення жорсткого контролю за витратами коштів,
- пошук інвесторів,
- залучення позик.

Особливу увагу в антикризовій програмі дій слід приділити роботі з персоналом. Адже головний тягар антикризового господарювання лягає на плечі саме людей. Можливі три варіанти дій щодо формування команди антикризових менеджерів: повна зміна менеджерів підприємства на спеціально підготовлених фахівців, часткова зміна, продовження використання тієї команди, що працює на підприємстві (або її скороченого варіанту).

В останньому випадку мають змінюватися методи роботи і функції менеджерів. Може бути проведений перерозподіл посад. Головним завданням щодо організації менеджменту антикризового господарювання є збереження працеспроможності персоналу в жорстких умовах дефіциту часу і коштів, можливості опрацювати і оперативно приймати стратегічно правильні рішення в стресових умовах.

Під окремі проблеми можуть створюватися спеціальні антикризові групи: для впровадження нової технології, для розробки нової ринкової стратегії, для розробки нової продукції, для роботи з потенційним інвестором, для управління боргами.

Обов'язкові в кризових умовах скорочення адміністративного персоналу, зменшення оплати праці, або робочого часу має проводитись починаючи з вищих менеджерів, відкрито і прозоро, з чіткими поясненнями ситуації і мотивів звільнення, максимально можливим пом'якшенням цих жорстких заходів та участю у працевлаштуванні звільнених працівників.

Максимальні зусилля мають бути направлені на збереження системи збуту продукції і дилерської мережі.

Важливими якостями антикризових менеджерів є крім професійної підготовки вміння швидко працювати, організовувати роботу по проблемі (які виникають щогодини), бути інформованими (знати, що відбувається на своєму підприємстві і у конкурентів), комунікабельними, бачити проблеми системно, знаходити нестандартні рішення, діяти оперативно і стратегічно одночасно. Вони мають розв'язувати такі проблеми, які стандартними підходами не вирішуються.

Антикризовий менеджмент спирається на відповідну систему мотивації персоналу. Вона також зазнає змін в кризових умовах. Орієнтація має бути на кінцеві результати, ефективні свіжі рішення, разові премії, участь у майбутніх прибутках.

Однією з поширених форм організації антикризового управління підприємством є запрошення спеціальних консалтингових груп фахівців з антикризового управління. Вони мають спеціалізацію і досвід таких робіт на інших підприємствах в інших та подібних ситуаціях. Про їх кваліфікацію говорять результати інших підприємств, де вони працювали. В той же час менеджери самого підприємства, що потребує антикризового господарювання ще не мають такого досвіду і опановувати сферу антикризового менеджменту вперше. Не всякий менеджер може підтвердити свої фахові якості в умовах антикризового управління.

Єдиний недолік запрошення фахової групи антикризового менеджменту зі сторони – це вартість таких консалтингових послуг для підприємства, яке і так має фінансові проблеми і обмежено в коштах.

Консалтингові антикризові послуги є комплексом аналітичних досліджень, бізнес-планування і практичних рекомендацій дирекції підприємства щодо відновлення прибутковості підприємства і розрахунків з кредиторами.

При необхідності консультаційна допомога розповсюджується на сферу управління підприємством: здійснюється супровід поточної роботи дирекції підприємства з безпосередньою участю менеджерів-консультантів.

Консультаційна допомога може бути короткостроковою (декілька місяців, протягом яких готуються організаційні і юридичні рекомендації, фінансові і бізнес-плани роботи підприємства), середньостроковою (два-три роки, як більш типовий термін реалізації антикризових рекомендацій і відносного; відновлення фінансової системи підприємства) і на постійній основі.

Кінцевою метою роботи з виведення в режим поточної рентабельної діяльності і погашення боргових зобов'язань:

- створення юридичної можливості для підприємства працювати при наявності боргів.
- забезпечення поточної рентабельності в діяльності кризового підприємства.
- забезпечення фінансової можливості для підприємства виробляти і реалізовувати продукцію.
- нагромадження поточного прибутку для розрахунків по боргах. Загальна схема виведення підприємства з кризового стану охоплює всі життєво-важливі

сфери його роботи:

- фінанси;
- збут продукції;
- втрати на виробництво;
- технічна база і технологія виробництва.

По кожній з приведених сфер проводиться експертиза поточного стану підприємства і розробка пропозицій по нормалізації роботи підприємства.

Зразкова схема рекомендацій для кризового підприємства має наступний типовий вигляд, але на кожному підприємстві реалізується по-різному:

- розблокування фінансової системи підприємства для можливості працювати (юридичними, адміністративними методами).
- відбір конкурентоздатної продукції для виробництва.
- різке зниження витрат на виробництво.
- організація рентабельного поточного виробництва на підприємстві і нагромадження прибутку для самофінансування і розрахунків з кредиторами.
- робота з дебіторами і повернення дебіторських боргів підприємству.
- організація кредитування підприємства, пошук інвесторів, або партнерів.

З метою обґрунтування пропозицій по виведенню з кризи розробляються наступні планово-прогнозні і аналітичні документи:

- організаційний план усунення чинника боргу і розблокування фінансової системи підприємства для поточної роботи;
- план організації антикризового управління підприємством на перший рік (потижневий), в тому числі в ув'язці з планом реструктуризації і організаційної перебудови підприємства;
- маркетинговий план роботи на ринку продукції підприємства;
- план економії і зниження витрат до необхідного мінімуму, що диктується ринком;
- фінансовий план–прогноз роботи підприємства в кризових умовах (потижневий);
- середньостроковий план (до 3 років) виходу підприємства з кризи і основні очікувані результати антикризового управління, що рекомендуються підприємству (кінцеві і проміжні).

Спеціальними роботами в ході консультування можуть бути також:

- розробка інвестиційного бізнес-плану розвитку підприємства для залучення зовнішнього інвестора;
- оцінка ліквідності підприємства як єдиного господарського комплексу, або окремих його складових;
- організація рентабельного поточного виробництва на підприємстві і нагромадження прибутку для самофінансування і розрахунків з кредиторами;
- робота з дебіторами і повернення дебіторських боргів підприємству;
- організація кредитування підприємства, пошук інвесторів, або партнерів;
- оцінка інвестиційної вартості майна підприємства.

Ідеальною моделлю антикризового господарювання можна вважати таку його організацію, в результаті якої вдасться:

1. Відновити стабільне прибуткове функціонування підприємства, не змінюючи значно його спеціалізацію.
2. Зберегти в основному виробничий персонал і команду менеджерів.
3. Не змінювати склад власників підприємства.

4. Розраховатися з кредиторами підприємства, або мати можливість використовувати поточний прибуток розраховатися з ними в узгоджений період.

Такі ідеальні результати досягаються дуже рідко. Кризовий стан підприємства долається з великими труднощами і значними втратами ресурсів, персоналу, сфери діяльності, ринків збуту, прав власності на активи підприємства. Тому з наведених вище критеріїв успішності антикризових заходів більшістю в ході боротьби за підприємство доводиться жертвувати. Орієнтуючись на головний – відновлення прибуткової діяльності в обсягах, достатніх для розрахунків з кредиторами підприємства [6, с. 208–217].

Список використаних джерел

1. Градов Н.П., Кузин Б.Н. Стратегия и тактика антикризисного управления фирмой. – СПб.: Спец. Лит., 1996.
2. Рибалкін О.В. і ін. Основи економічної теорії. – К.: Академія, 2002. –351 с.
3. Теория и практика антикризисного управления: Учебник для вузов. – М.: Закон и право, ЮНИТИ, 1996.
4. Чернявский А.Д. Антикризисное управление: Учебное пособие. – К.: МАУП, 2000.
5. Економіка підприємства: Підручник / За заг. ред. С.Ф. Покропивного. – К.: КНЕУ, 2001.
6. Економіка підприємства: Структурно-логічний навч. посіб. – К.: КНЕУ, 2001.
7. Економіка підприємства: Навч. посіб. / За заг. ред. В.Є. Воротіна. – К.: Україна, 2005.

***Annotation.** In the articles lighted up principal reasons of crisis situation that was folded to Ukraine, beginning from 90th XX of century and (he ways of her overcoming are specified.*

***Key words:** system, crisis, overcoming, measures, ways, providing, reasons.*

УДК 338.242

Радченко Л.П., к.е.н., доцент Харківського національного педагогічного університету імені Г.С. Сковороди

ГЛОБАЛІЗАЦІЯ І СУЧАСНІ ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ РИНКУ МІЖНАРОДНИХ ТУРИСТИЧНИХ ПОСЛУГ

Аналізується вплив глобалізації та її проявів на формування нових тенденцій розвитку світового ринку туристичних послуг. З'ясовується необхідність врахування світових тенденцій для визначення шляхів розвитку ринку міжнародних туристичних послуг в національній економіці України.

***Ключові слова:** глобалізація, ринок міжнародних туристичних послуг, рейтинг конкурентоспроможності туристичного ринку, перспективи розвитку українського ринку міжнародних туристичних послуг.*

Постановка проблеми. Розвиток світового господарства в умовах постіндустріальної економіки характеризується значною мірою зростанням сфери послуг, в якій туристичний ринок є найбільш динамічним. Це призвело до того, що туристична галузь не тільки відіграє важливу роль в розвитку національних економік провідних економічно розвинутих країн світу та країн з традиційним розвитком туризму, але й робить значний внесок в економіку тих країн, яким в сучасних умовах за достатньо короткий час вдалося створити конкурентоспроможну індустрію туризму. Отже, актуальними є дослідження чинників, які сприяють розвитку світового ринку туризму та є важливими для реалізації потенційних можливостей